

DÜŞÜNCE YAZILARI-I

2. HAFTA

TÜR 102 TÜRK DİLİ II

Amaçlar

- ☞ Bu bölüm tamamlandıktan sonra;
  - ☞ Fıkra, makale, deneme, eleştiri, anı, günlük türleri hakkında bilgi sahibi olunması,
  - ☞ Fıkra-söyleşi, makale-deneme, anı-günlük türleri arasındaki farkların kavranması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kavramlar

- œ Deneme
- œ Makale
- œ Fıkra
- œ Eleştiri
- œ Anı
- œ Günlük

İçindekiler

- ❧ Fıkra
- ❧ Makale
- ❧ Eleştiri
- ❧ Deneme
- ❧ Anı
- ❧ Günlük

Fıkra

☞ Türk edebiyatında fıkra iki farklı anlatıyı karşılar:

1. Güldürme amacı güden ince anlamlı öyküler:

Ulusal kültürün izlerini taşıyan bu tür mizah ögesi üzerine kuruludur. Nasrettin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa en bilinen örnekleridir.

2. Köşe yazısı olarak da bilinen, gazete ve dergilerde yayımlanan, belgelendirme ve kanıtlama amacı taşımadan, yazarın günlük olaylar ve ülke sorunları hakkındaki görüşlerini ihtiva eden yazılardır.

Fıkra

Köşe yazısı olarak fıkra;

- ❧ Günlük hayatta karşılaşılabilecek her konuyu ele alabilir.
- ❧ Bilimsel bir gerçeği ortaya koyma amacı taşımaz.
- ❧ Kısa ve yoğun yazılardır.
- ❧ Temel amaç, okurun dikkatini önemli konulara çekmektir.
- ❧ Öznel bir anlatıma sahiptir.

Fıkra

Üç bölümden oluşur:

- Giriş: Konu veya görüş ortaya konulur.
- Gelişme: Girişte ele alınan konu düşünceyi geliştirme yollarından yararlanılarak yorumlanır.
- Sonuç: Anlatılanlar bir yargıya bağlanır.

Fıkra

İçerik seçilirken şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Seçilen konu güncel olmalıdır.
- İlgi çekici olmalıdır.
- Yalın ve etkili bir dille fazla ayrıntıya inmeden ele alınmalıdır.

Fıkra

- ☞ Türk edebiyatında fıkra türünün gelişimi, gazete ve dergilerin gelişimi ile paralellik arz eder:
- 19. yüzyılda gazete ile beraber ortaya çıkar, 20. yüzyılda gazetelerin çeşitlenmesi ile yaygınlaşır.

Fıkra

- ☞ Ahmet Rasim, Refik Halit Karay, Ahmet Haşim, Falih Rıfkı Atay, Hasan Ali Yücel, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaşar Nabi Nayır, Burhan Felek fıkraları ile tanınan yazarlardır.
- ☞ Günümüz yazarlarından Fehmi Kuru, Taha Akyol, Yılmaz Özdil, Yavuz Gökmen, Oktay Ekşi, Emre Kongar gibi isimler bu türde yazılar kaleme almaktadır.

Fıkra

Örnek Metin:

Genç Yazarlara

Genç bir yazarla karşılaşmak bana büyük mutluluk veren olaylardan biri olmuştur hep. Çekeceği çileleri bilmeyen (yazarlığı sürdürürse elbet), dünyayı değiştirmeye kendi yazdıklarıyla katkı sağlayacağını düşünen, yüreğindeki o saf coşkuyu gümbür gümbür dışavuran bir gençle çene çalmak gerçekten mutluluk veren bir olay...

(Yazının devamı için [tıklayınız](#))

Ülkü Tamer, *Cumhuriyet*

1 Eylül 2012

Makale

✧ Bir konuda bilgi vermek, ele alınan konu hakkında yeni bir görüş ve düşünce ileri sürmek, bu düşünceleri kanıtlar ileri sürerek desteklemek ve doğruluğunu ortaya koymak amacıyla kaleme alınan yazılardır.

Makale

- ☞ Makaleler, uzmanlık gerektiren bir konuda, derinlemesine bir araştırma ve çalışma üzerine kaleme alınır.
- ☞ Konu sınırlaması yoktur.
- ☞ Bilimsel yanı ağır basan yazılardır.

Makale

- ❧ Makalede önemli olan, düşüncelerin bir bütün halinde ve sistematik olarak verilmesidir.
- ❧ İleri sürülen düşünceyi kanıtlamak amacıyla, sayısal verilerden, alıntılardan, karşılaştırmalardan yararlanır.
- ❧ Yazar, makaleyi hitap ettiği okur kitlesine uygun seviyede şekillendirmelidir.

Makale

☞ Makale üç bölümden oluşur:

- Giriş: Öne sürülen düşünce açıkça ortaya koyulur.
- Gelişme: Ele alınan görüşün ayrıntılandırıldığı, açıklandığı bölümdür. Yazar, alıntılara, karşılaştırmalara yer vererek görüşlerine nesnellik kazandırır.
- Sonuç: Araştırmalar sonucunda bir yargıya varılır.

Makale

☞ Makalelerde Şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Konu, bilimsel bir tarzda ele alınmalıdır.
- Yazar sanatsal bir anlatıma, söz oyunlarına yer vermeden, açık bir dil kullanmalıdır.
- Yazar tezini kanıtlamaya yarayacak belgelerden, sayısal verilerden yararlanmalıdır.

Makale

☞ Makalelerde Şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Öznellikten uzak durulmalı, nesnel bir anlatım tarzı benimsenmelidir.
- Edilgen anlatım kullanılmalıdır.
- Düşünceler planlı bir şekilde ve bir düzen içerisinde sunulmalıdır.

Makale

❧ Türk edebiyatında makalenin doğuşu gazete ile olmuştur:

- İlk makale *Tercüman-ı Ahval*'de Şinasi tarafından kaleme alınmıştır.
- Günümüzde uzmanlar, uzmanlık alanları ile ilgili çeşitli dergilerde uzmanlık alanları ile ilgili makaleler yayımlamaktadır.

(Bilimsel makale örneği için [tıklayınız.](#))

Makale

Fıkra- Makale Farkı

- ☞ Makaleler bilimsel bir gerçeği ortaya koymak amacıyla yazılırken, fıkranın böyle bir amacı yoktur.
- ☞ Fıkra, makaleye göre daha kısa ve yoğun anlatılardır.

Eleştiri

- ❧ Bir sanat eserini çeşitli yönleri ile ele alarak anlamak ve açıklamak amacıyla yazılan yazılardır.
- ❧ Eleştirinin temel amacı, bir eserin olumlu ve olumsuz yanlarını ortaya koyarak, o eser hakkında okuyucuya bilgi vermektir.
- ❧ Eleştirmen mümkün olduğunca öznellikten uzak durmalı ve eseri belli kriterler çerçevesinde ele almalıdır.

Eleştiri

Eleştiri turleri:

- Sanatçıya dönük eleştiri
- Yapıta dönük eleştiri
- Okura dönük eleştiri
- Topluma dönük eleştiri
- Çözümleyici eleştiri

Eleştiri

Sanatçıya dönük eleştiri:

- Eleştirinin odak noktası sanatçının kendisidir.
- Sanatçının hayatını ve kişiliğini inceler, bunları belge olarak kullanır.

Yapıta yönelik eleştiri:

- Eleştirinin odak notası sanat eserinin kendisidir.
- Eleştirmenin kriterleri, eserde konunun ele alınış biçimi, dilin kullanımı gibi hususlardır.

Eleştiri

☞ Okura dönük eleştiri:

- Eleştirmen, bir okur olarak yapıtın kendisinde bıraktığı izlenimleri kaleme alır.
- Belli kriterler yoktur, öznel dir.

☞ Topluma dönük eleştiri:

- Toplumsal ve tarihsel özelliklerin eser üzerindeki etkilerini değerlendirir.
- Eser, sosyolojik bir belge olarak ele alınır.
- Tarihsel eleştiri bu türde kabul edilir.

Eleştiri

Çözümleyici Eleştiri:

- Eserin çok yönlü bir değerlendirmeye tabi tutulduğu eleştiridir.
- Eser gerek nesnel, gerek öznel, gerekse toplumsal açılardan ele alarak değerlendirilir.

Eleştiri

☞ Eleştiride dikkat edilmesi gereken hususlar:

- Değerlendirmeler eserden örneklerle sunulmalıdır.
- znellikten kaçınılmalıdır.
- Varılan yargılar yapıcı ve yol gösterici olmalıdır.
- Açıklayıcı ve tartışmacı anlatım biçimleri kullanılabilir.
- Yalın, açık ve anlaşılabilir bir dil kullanılmalıdır.

Eleştiri

- ☞ Türk edebiyatında eleştiri bir anlatım türü olarak Tanzimat döneminde ortaya çıkmıştır.
- ☞ Tanzimat döneminde, Namık Kemal, şinasi, Ziya Paşa eleştiri türünün öncülüğünü yapmıştır.
- ☞ Abdülhak Hamit Tarhan, Recaizade Mahmut Ekrem, Muallim Naci, Beşir Fuat, Mizancı Murat eleştiri türünde yazılar kaleme almışlardır.

Eleştiri

œ Servet-i Fünun döneminde:

- Halit Ziya
- Mehmet Rauf
- Hüseyin Cahit
- Tefvik Fikret

œ Cumhuriyet döneminde:

- Nurullah Ataç
- Mehmet Kaplan
- Asım Bezirci
- Hüseyin Contürk
- Fethi Naci

Eleştiri

- œ Öznel eleştirileri ile dikkat çeken ilk isim Nurullah Ataç'tır. Eleştirinin bağımsız bir tür olmasında önemli katkıları vardır.
- œ Mehmet Fuat ve Suut Kemal Yetkin ise nesnel eleştirileri ile bilinen isimlerdir.
- œ Günümüzde Yıldız Ecevit, Jale Parla, Meltem Gürle bu türde yazılar kaleme almaktadır.

Eleştiri

Örnek Metin:

Tenkit

Bizde tenkit olmadığını söylerler. Doğrudur: Gerçekten sanat sevgisi yok ki tenkit olsun. Yermelerin, hele övmelerin çoğu, sanatla ilişiği olmayan duygularla, düşüncelerle yazılıyor. Zevkine inandığınız birini görüyorsunuz, falanca için çok ağır hükümler veriyor, onun eserinin bütün kusurlarını bir bir gösteriyor, "Ağır söylüyor, ama doğru söylüyor," Diyorsunuz. Üç gün sonra bir gazetede bakıyorsunuz o falancanın eseri bir övülmüş, bir övülmüş... Altında da sizin zevk sahibi zatın imzası, şaşıyorsunuz. Anlatıyor; O falancanın eserini sevmezmiş, ama aralarında arkadaşlık varmış, hatırlarını saymalıymış, belki bir iyilik de bekliyormuş... Bunu yalnız tenkitçi diye tanınmış yazarlarımız için söylemiyorum, bütün şairlerimiz, yazarlarımız bu günahı işliyor.

Nurullah Ataç, *Cumhuriyet*

3 Ekim 1942

Deneme

- Herhangi bir konuyu kanıtlama ya da belgelendirme amacı gütmeyen, kişisel görüşler çerçevesinde sunulan yazılardır.
- Yazar iç konuşma tekniğini kullanır.
- Öznel bir anlatımı vardır.
- Samimi bir dil kullanılır.
- Bilgi vermekten ziyade düşündürme amacı güder.
- Düşünceler kesin bir yargıya varmadan sunulur.

Deneme

∞ Makaleden farkı:

➤ Denemede belgelere ve kanıtlara yer verilmez.

∞ Fıkradan farkı:

➤ Denemede belli bir düşünceyi benimsetme kaygısı güdülmez.

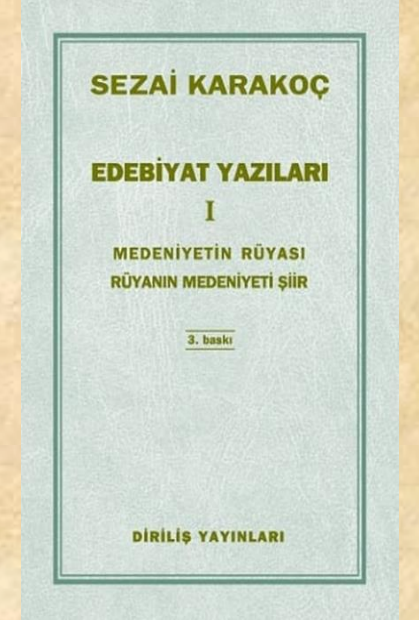
∞ Eleştiriden farkı:

➤ Denemede olumlu ya da olumsuz bir takım yargılara varılmaz.

Deneme

- ❧ Deneme türünün kurucusu Fransız yazar Montaigne'dir. İngiliz edebiyatında en önemli temsilcisi ise Bacon'dur.
- ❧ Türk Edebiyatında:
  - Ahmet Rasim, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nurullah Ataç, Sabahattin Eyuboğlu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Suut Kemal Yetkin, Mehmet Fuat, Melih Cevdet Anday, Salah Birsell, İsmet Özel, Hilmi Yavuz deneme türünde yazılar kaleme alan isimlerden bazılarıdır.

Deneme

Örnek Metin:

Zarafet ve Medeniyet

“Zürefânın düşkününü beyaz giyer kış günü” diye bir söz vardır. Olmayacak, yeri iyi ayarlanmamış hareketlerde bulunanlar için söyleniyor. Bu sözde geçen düşkünleşmiş, yoksulluğa düşmüş zarif kişi, kibarlar sınıfının bu üyesi, acınacak durumdadır. Adamın hâli vakti yerindeyken kışın giydiği bir koyu renk elbisesi, yazın giydiği bir beyaz elbisesi (yahut birçok elbisesi) varmış anlaşılan. Şimdi elinde bir bu beyaz elbisesi kalmış, mevsim kış da olsa mecburen onu giyiyor. Sözü başka türlü anlamak da mümkün: “Düşkün” kelimesi yalnızca paraca yoksulluğu göstermeyebilir. Belki adamın düşkünlüğü zevk, anlayış yoksulu oluşundandır. O zaman diyeceğiz ki adam bol paralı olduğu için zürefâ (zarifler) arasına katılmış ama kibarlar sınıfına olan mensubiyetini pek düşünce yürütüyor, gösteriştten yahut hamlıktan kış günü beyaz giyebiliyor. (Yazının devamı için [tıklayınız](#).)

İsmet Özel, *Üç Mesele*

Anı

- ❧ Bilim, sanat, politika gibi çeşitli alanlarda tanınmış kişilerin yaşadıkları dönemi, bu dönemde vuku bulan olayları gözlemlerine ve izlenimlerine dayanarak anlattıkları yazılardır.
- ❧ Anılar yaşanmış bitmiş olayları, yani geçmişi ele alır. Şimdiki ve gelecek zamanla ilgilenmez.
- ❧ Anı, yaşanan olayları paylaşma ve geleceğe aktarma gereksinimlerinin doğurduğu bir anlatı türüdür.

Anı

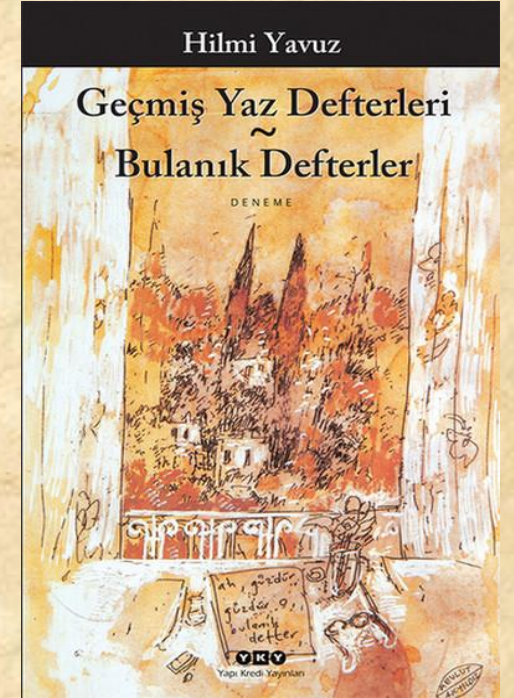
- ❧ Anı, yaşanan olayları anlatması yönüyle tarihe benzese de, yaşanan olayları şahsi bir bakış açısı ile anlatması dolayısıyla tarihten ayrılır.
- ❧ Anılarda yaşananlar eksiksiz bir şekilde anlatılmayabilir. Olaylar yazarın belleğinde iz ettiği şekli ile anlatılır.
- ❧ Yazar inandırıcılığı sağlamak amacıyla anlatılanları belgelerle, tanıklarla, mektuplarla destekleyebilir.

Anı

☞ Türk edebiyatından bazı anı örnekleri:

- Ziya Paşa- *Defter-i Amal*
- Ahmet Rasim- *Gecelerim*
- Halit Ziya Uşaklıgil- *Kırk Yıl*
- Halide Edip Adıvar- *Mor Salkımlı Ev*
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu- *Zoraki Diplomat*
- Refik Halit Karay- *Bir Ömür Boyunca*
- Hilmi Yavuz- *Geçmiş Yaz Defterleri*

Günlük

- ❧ Bir kişinin yaşadığı olayları izlenimleri ile birlikte günü gününe, tarih belirtmek suretiyle yazdığı yazılardır.
- ❧ Günlükler, yaşanan olayların yarattığı duygu ve düşünceleri değişikliğe uğramadan ihtiva eden yazılardır.
- ❧ Günlükler, bir düşünceyi kanıtlama amacı taşımaz.
- ❧ Öznel ve konuşma diline yakın bir üslupla yazılır.

Günlük

Anı- Günlük farkı:

- Günlükte olaylar yaşandığı anda kaleme alınırken, anılarda olaylar aradan belli bir zaman dilimi geçtikten sonra kaleme alınır.

Günlük

☞ Batı Edebiyatından bazı günlük örnekleri:

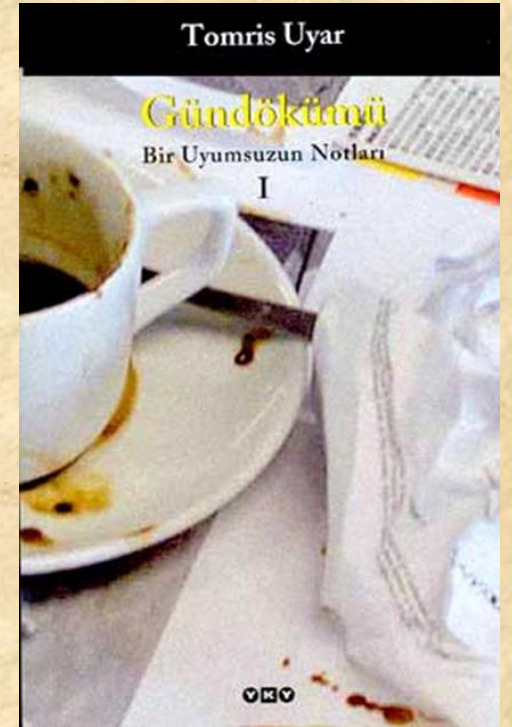
- Franz Kafka- *Günlükler*
- Andre Gide- *Günlük*
- Albert Camus- *Defterler*
- Virginia Woolf- *Bir Yazarın Günlüğü*
- Stefan Zweig- *Günlükler*

Günlük

☞ Türk Edebiyatından bazı günlük örnekleri:

- İlk örneği: Direktör Ali Bey- *Seyahat Jurnalı*
- Nigar Hanım- *Hayatımın Hikayesi*
- Ömer Seyfettin- *Ruzname*
- Nurullah Ataç- *Günce*
- Salah Birsal- *Günlük, Kuşları Örtünmek*
- Oktay Akbal- *Yeryüzü Korkusu*
- Falih Rıfkı Atay- *Yolculuk Defteri*
- Tomris Uyar- *Gündökümü*

Günlük

Örnek Metin:

2 Mart 1953

Neydi o dünkü kar! Durmamacasına yağdı. Önce bir keyif veriyor, sonra iç sıkıyor. Kitap bile okuyamadım, gözlerim hep penceredeydi: “Şu bir dinse!” diye bakıyordum. Ama o sessiz sessiz dökülüyor, hiç dinmeyecekmiş gibi geliyor insana. Hani Yahya Kemal Bey “Bin yıl sürecek zannedilen kar sesidir bu.” diyor, sesi bir yana bırakın, doğru. Bin yıl sürecek sanılan bir sessizlik, bunaltıyor. Bugün de sokaklarda yürüyebilirsen yürü! Korkunçtur Ankara’nın donu! Kaldırımlarda buz, demir kesilir sanki. Düşünce de bir yandan can acısı bir yandan ötekinin berikinin gülmesi. Düşü-vermek beklenmedik bir şeymiş de onun için güldürürmüş. İnanmıyorum buna. Gülenler kötülüklerinden gülüyorlar. Kendileri de bilmiyorlar belki yüreklerinin kötü olduğunu, ama var içlerinde kötülük, bir kimsenin bir yanı acıdı diye gülüyorlar. Ben düşmedim, yavaş yavaş, dikkatli dikkatli yürüdüm. Öyle yürümek, canımızın pek kıymetli olduğunu düşünmek de insanı kendi gözünde gülünç ediyor.

Nurullah Ataç- *Günce*

Başvurulan Kaynaklar

- ❧ Babacan, Mahmut (2007). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. İstanbul: 3F Yay.
- ❧ Demir, Nurettin ve Emine Yılmaz (2009). *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. 1. Basım. Ankara: Nobel Yay.
- ❧ Karaağaç, Günay – Yavuzer, Hayati (2011). *Yükseköğretimde Türk Dili ve Kompozisyon*. 1. Basım, Ankara: Okutman Yay.
- ❧ Sarı, Mehmet (2011). *Fakülte ve Yüksekokullar İçin Türk Dili Ders Kitabı*. Gen. 2. Basım. Ankara: Okutman Yay.
- ❧ Yaman, Ertuğrul (2009). *Üniversiteler İçin Türk Dili El Kitabı*. Ed. Mustafa Durmuş. 1. Basım. Ankara: Grafiker Yay.